

Portfoliолandschap Nederlands hoger onderwijs

OW 06.1831

Auteurs: Wilfred Rubens en
Alex Kemps
Datum : 27 maart 2006
Versie: 4.0

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	3	
1	Introductie	5
	1.1 Doelstelling	6
	1.2 Methode	6
	1.3 Respons	6
2	Uitwerking vragenlijsten	9
	2.1 Beleidsmatige uitgangspunten	10
	2.2 Gebruik portfolio	12
	2.3 Instellingsbrede portfoliosystemen	15
	2.4 Keuzevrijheid studenten portfolio	16
	2.5 Rollen bij portfolio's	17
	2.6 Inbedding curriculum	17
	2.7 Begeleiding	18
	2.8 Beoordeling	19
	2.9 Onderwijsconcept	21
	2.10 Keuzevrijheid studenten onderwijsprogramma	22
	2.11 Instellingsoverstijgende ePortfolio samenwerking	24
3	ePortfolio maturity model	27
	3.1 Inleiding	27
	3.2 Lokaal gebruik	28
	3.3 Interne coördinatie	28
	3.4 Proces herontwerp	29
	3.5 Netwerk herontwerp en inbedding	30
	3.6 Herdefinitie en innovatief gebruik	31
	3.7 ePortfolio maturity model toegepast	32
4	Afsluiting	35
	4.1 Conclusies	36
	4.2 Aanbevelingen	37

Managementsamenvatting

De Special Interest Group NL Portfolio van SURF heeft Alex Kemps (Hogeschool InHolland) en Wilfred Rubens (Universiteit Utrecht) gevraagd om een deskresearch uit te voeren naar het wie, wat, waar en hoe in 'Portfolio Nederland'. Doel van dit onderzoek is het portfoliolandschap binnen het Nederlands Hoger Onderwijs in kaart te brengen en te ontsluiten.

Dit portfoliolandschap is in kaart gebracht aan de hand van een vragenlijst. Ook is een ePortfolio maturity model ontwikkeld dat is gebruikt om instellingen te positioneren in het portfoliolandschap. Daarnaast zijn beschrijvingen per instelling online beschikbaar.

Deel 2 van deze notitie beschrijft de uitwerkingen van de vragenlijsten aan de hand van de thema's van de enquête:

- Beleidsmatige uitgangspunten
- Gebruik portfolio
- Instellingsbrede portfoliosystemen
- Keuzevrijheid studenten portfolio
- Rollen bij portfolio's
- Inbedding curriculum
- Begeleiding
- Beoordeling
- Onderwijsconcept
- Keuzevrijheid studenten onderwijsprogramma

In de laatste paragraaf van deel 2 beschrijven we instellingsoverstijgende portfolio samenwerking, die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd.

Vervolgens wordt in deel 3 het ePortfolio maturity model nader toegelicht en worden de instellingen aan de hand van dit model gepositioneerd binnen het portfoliolandschap.

Op basis van het voorgaande uitkomsten kunnen een aantal conclusies worden getrokken. Er is bijvoorbeeld geconstateerd dat het complex is om op instellingsniveau te onderzoeken hoe het portfolio binnen het onderwijs wordt gebruikt. Het portfolio wordt vermoedelijk zeer divers binnen instellingen gebruikt. Studenten hebben ook redelijk veel keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio, terwijl de keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma niet zeer groot is. Vanuit het perspectief van het portfolio is dit opvallend te noemen. Het portfolio wordt immers vaak gezien als een instrument dat inzicht geeft in de ontwikkeling van een student die veel keuzevrijheid heeft bij het bepalen van leerdoelen en leeractiviteiten. Uit het onderzoek blijkt ook dat het portfolio voornamelijk wordt gebruikt ten behoeve van het leren van studenten (en niet bijvoorbeeld voor deskundigheidsbevordering van medewerkers). Daarbij gaat het met name om begeleiding van de individuele ontwikkeling van de student, reflectie op ontwikkeling en het verzamelen van materialen. Het portfolio lijkt bovendien een belangrijke functie te vervullen binnen het hoger onderwijs.

Opvallend is verder dat in een meerderheid van de gevallen niemand uit de beroepspraktijk betrokken is bij de portfoliobegeleiding. Dat is opvallend aangezien juist in de beroepspraktijk het niveau van competent zijn moet worden aangetoond (en betrokkenen uit de beroepspraktijk daar het best zicht op hebben).

Ook valt op dat een groot aantal verschillende portfoliosystemen wordt gebruikt. De markt van 'digitale portfolio's' is vooralsnog sterk gefragmenteerd.

Uit het ePortfolio maturity model blijkt dat instellingen zich dikwijls in een hogere fase van toepassing bevinden, wat betreft ICT-infrastructuur en keuzevrijheid portfolio.

De instellingen lijken zich in het algemeen in de fase van procesherontwerp te bevinden wat betreft de consistentie beleid/praktijk en de inbedding curriculum.

Deze notitie sluit tenslotte af met een aantal aanbevelingen.

1 Introdunctie

1.1 Doelstelling

De Special Interest Group NL Portfolio van SURF heeft Alex Kemps (Hogeschool InHolland) en Wilfred Rubens (Universiteit Utrecht) gevraagd om een deskresearch uit te voeren naar het wie, wat, waar en hoe in 'Portfolio Nederland'. Doel van dit onderzoek is het portfoliolandschap binnen het Nederlands Hoger Onderwijs in kaart te brengen en te ontsluiten. Hierbij wordt geïnventariseerd wat er per instelling gebeurt: welke tool/systeem ze gebruiken, welke materialen en sjablonen er zijn, welke portfolio contactpersoon er is en hoe men staat in het portfoliolandschap? De opdracht van NL-portfolio biedt de mogelijkheid om een brede inventarisatie te maken van portfoliotoepassingen in het Nederlandse hoger onderwijs en om een actueel Portfoliolandschap te beschrijven.

1.2 Methode

De onderzoekers hebben ten behoeve van deze inventarisatie een vragenlijst gemaakt. Bij de meeste vragen ging het om meerkeuze vragen, bij andere vragen om open vragen. De vragenlijst is in concept besproken met prof. dr. Robert-Jan Simons (IVLOS, Universiteit Utrecht) en dr. Jeroen Onstenk (lector Hogeschool InHolland).

De onderzoekers hebben vervolgens eerst geïnventariseerd wie binnen de bij SURF aangesloten instellingen kan worden beschouwd als 'portfoliocontactpersoon' van de instelling. Deze inventarisatie is uitgevoerd onder de contactpersonen van het Platform ICT en Onderwijs van SURF en onder contactpersonen van de SIG NL Portfolio. Vervolgens is de vragenlijst verzonden aan in totaal 38 'portfoliocontactpersonen'. De onderzoekers hebben de beoogde respondenten ook een aantal keren via e-mail en telefonisch herinnerd aan de vragenlijst.

De meeste respondenten hebben de vragen schriftelijk beantwoord. In vijf gevallen is de vragenlijst telefonisch afgenomen.

De vragen zijn vervolgens gescoord in SPSS. Hierbij is dankbaar gebruik gemaakt van de adviezen van dr. Heinze Oost van het IVLOS. Er zijn frequenties berekend en daar waar mogelijk gemiddelden (en standaard deviaties) en kruistabellen (als een verband tussen variabelen wordt vermoed). Een concept-rapportage is besproken met prof. dr. Robert-Jan Simons (IVLOS, Universiteit Utrecht) en dr. Jeroen Onstenk (lector Hogeschool InHolland).

Vervolgens is door de onderzoekers –mede op basis van literatuur– een ePortfolio maturity model ontwikkeld. De instellingen zijn vervolgens op basis van de ingevulde vragenlijsten in dit model gepositioneerd. De respondenten hebben de kans gekregen te reageren op de positionering. In deel 3 wordt dit nader toegelicht.

Deze notitie bevat op deze manier een overall schets van het huidige portfoliolandschap binnen het Nederlands Hoger Onderwijs.

Per instelling wordt verder een 'moment opname' gemaakt. Deze beschrijvingen zijn te vinden via http://wiki.ossite.org/index.php?title=SIG_NL-Portfolio:_Portfoliolandschap

1.3 Respons

De vragenlijst is ingevuld door zevenentwintig instellingen (éénentwintig HBO, zes WO). Het HBO domineert, hetgeen kan leiden tot een vertekenend beeld.

Eén vragenlijst is ontvangen toen de tabellen en de tekst voor de tweede keer zijn aangepast. Deze vragenlijst is daarom niet in de kwantitatieve analyse verwerkt, wel in de kwalitatieve beschrijvingen. Verder hebben vijf instellingen informatie gemaïld, die bij de kwalitatieve gegevens zijn verwerkt. Deze instellingen hebben de vragenlijst echter niet ingevuld.

Een aantal respondenten heeft aangegeven het erg ingewikkeld te vinden om een oordeel te geven over de hele instelling. De wijze waarop het onderwijsproces wordt vormgegeven en het portfolio wordt gebruikt, is zeer divers. Deze notitie schetst een beeld van de dominante toepassingen binnen instellingen. Het doet daarmee bepaalde uitzonderingen ongetwijfeld te kort.

In een enkel geval is van één en dezelfde instelling twee vragenlijsten ontvangen. Aangezien deze vragenlijst zeer verschillend is ingevuld, zijn ze separaat verwerkt. Verder valt op dat de schaal-grootte van sommige instellingen erg varieert. Sommige PABO's zijn bijvoorbeeld nog als aparte instelling georganiseerd, terwijl andere instellingen (zoals Hogeschool InHolland en de Universiteit Utrecht) veel verschillende faculteiten/schools omvatten en één vragenlijst hebben ingevuld. Er is daarom een onderscheid gemaakt tussen instellingen met een beperkte omvang en instellingen met een omvangrijke omvang. In de eerste categorie vallen bijvoorbeeld de aparte Pabo's of faculteiten die hebben gereageerd. Daarbij gaat het om 9 instellingen. Instellingen met een omvangrijke omvang zijn 'brede' hogescholen of universiteiten (met meerdere faculteiten/schools). Zeventien verwerkte vragenlijsten betreffen omvangrijke instellingen.

2 Uitwerking vragenlijsten

2.1 Beleidsmatige uitgangspunten

Deze vragen hadden vooral betrekking op welk niveau het beleid ten aanzien van onderwijs en de invoering van het portfolio wordt bepaald (datgene wat beoogd wordt). Uit onderstaande tabel kan worden opgemaakt dat het instellingsniveau in een groot aantal gevallen (mee)bepalend is bij de formulering van het onderwijsconcept.

		Frequency	Cumulative Percent
	Instelling	9	36,0
	Opleiding	1	40,0
	Instelling/faculteit	3	52,0
	Instelling/opleiding	1	56,0
	Faculteit/opleiding	3	68,0
	Alles	8	100,0
	Total	25	
Missing	System	1	
Total		26	

Tabel 1. Niveau onderwijsconcept

Een vergelijkbaar beeld ontstaat bij het onderwijsbeleid, hoewel de instelling alleen minder vaak het onderwijsbeleid formuleert.

		Frequency	Cumulative Percent
	Instelling	5	21,7
	Opleiding	2	30,4
	Instelling/faculteit	4	47,8
	Instelling/opleiding	1	52,2
	Faculteit/opleiding	2	60,9
	Alles	9	100,0
	Total	23	
Missing	System	3	
Total		26	

Tabel 2. Niveau onderwijsbeleid

Interessant is om te zien dat opleidingen een relatief grote rol hebben bij het bepalen hoe het portfolio wordt gebruikt, terwijl op instellingsniveau in veel gevallen bepaald wordt op welke wijze het digitaal portfolio technisch wordt gebruikt.

		Frequency	Cumulative Percent
	Instelling	4	15,4
	Faculteit/school	1	19,2
	Opleiding	9	53,8
	Instelling/faculteit	1	57,7
	Instelling/opleiding	1	61,5
	Faculteit/opleiding	5	80,8
	Alles	5	100,0
	Total	26	

Tabel 3. Niveau inhoudelijk gebruik portfolio

		Frequency	Cumulative Percent
	Instelling	12	46,2
	Opleiding	6	69,2
	Instelling/faculteit	2	76,9
	Instelling/opleiding	2	84,6
	Faculteit/opleiding	3	96,2
	Alles	1	100,0
	Total	26	

Tabel 4. Niveau technisch gebruik portfolio

Dat de wijze waarop het portfolio gebruikt wordt vooral op opleidingsniveau wordt bepaald, blijkt ook uit de vragen naar de beoogde toepassingsmogelijkheden (hoofdstuk 2.2).

De wijze waarop het portfolio is/wordt ingevoerd is zeer divers, zoals uit onderstaande tabel blijkt. Zowel de instelling als geheel en de opleiding lijken hierbij een belangrijke rol te spelen.

		Frequency	Cumulative Percent
	Instelling	7	30,4
	Opleiding	5	52,2
	Instelling/opleiding	2	60,9
	Faculteit/opleiding	4	78,3
	Alles	5	100,0
	Total	23	
Missing	System	3	
Total		26	

Tabel 5. Wijze invoering portfolio

2.2 Gebruik portfolio

Het portfolio wordt voornamelijk gebruikt ten behoeve van het leren van studenten, en dan met name voor begeleiding van de individuele ontwikkeling van de student (gemiddelde 4,00; SD: 1,000), reflectie op ontwikkeling (gemiddeld 4,00, SD: 0,913), het verzamelen van materialen (gemiddelde 3,92; SD: 1,077) en in mindere mate beoordelende toetsing (gemiddelde 3,08; SD: 1,498). Het portfolio wordt relatief weinig gebruikt voor andere toepassingen zoals reflectie als conceptuele verdieping (gericht op de verbreding of verdieping van een (leer)inhoud), sollicitaties of ten behoeve van functionerings- en beoordelingsgesprekken van medewerkers.

	Verz	BT	Oef	Beg	RO	Verd	Aanv. ICT	Soll
	25	25	25	25	25	25	25	25
Missing	1	1	1	1	1	1	1	1
Mean	3,92	3,08	2,52	4,00	4,00	2,60	1,76	1,76
SD	1,077	1,498	1,358	1,000	,913	1,258	1,300	,779

Verz=Verzamelen; BT= Beoordelende Toetsing; Oef=Oefening; Beg=begeleiding; RO=Reflectie op ontwikkeling; Verd=Verdieping; Aanv. ICT=Aanvulling op de ICT-omgeving; Soll=Sollicitaties

Tabel 6. Toepassingsmogelijkheden portfolio voor studenten

Er is ook gekeken naar de relatie tussen het beleid en de praktijk van het gebruik van het portfolio. Hiervoor zijn de scores op de vraag 'waarvoor zou het portfolio ingezet moeten worden, en op welk niveau wordt dat bepaald' en de scores op de vraag 'in hoeverre worden deze toepassingsmogelijkheden in de praktijk gebracht' opnieuw gecodeerd. Als respondenten bij de eerste vraag hebben aangegeven dat het portfolio zou moeten worden ingezet, dan is de score 1 toegekend. In de andere gevallen is een score 2 toegekend (zou niet moeten worden toegepast).

De vijfpuntschaal van de vraag 'In hoeverre worden deze toepassingsmogelijkheden in de praktijk gebracht?' is als volgt opnieuw gecodeerd:

- 1 - 2: niet in de praktijk gebracht (1)
- 3 - 5: wel in de praktijk gebracht (2)

Vervolgens zijn kruistabellen gemaakt van de relatie tussen het beleid van de toepassingsmogelijkheden en de praktijk.

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	3	0	3
	Wel in de praktijk gebracht	18	4	22
Total		21	4	25

Tabel 7. Verzamelen

In zeven van de 25¹ gevallen is er ten aanzien van de toepassingsmogelijkheid verzamelen geen consistentie tussen beleid en praktijk. In iets meer dan 70% van de gevallen is dat wel het geval.

¹ Er is 1 missing value.

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	6	5	11
	Wel in de praktijk gebracht	13	1	14
Total		19	6	25

Tabel 8. Beoordelende toetsing

In zeven van de 25 gevallen is er ten aanzien van 'beoordelende toetsing' geen consistentie tussen beleid en praktijk.

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	5	8	13
	Wel in de praktijk gebracht	10	2	12
Total		15	10	25

Tabel 9. Oefening

In zeven van de 25 gevallen is er ten aanzien van de toepassingsmogelijkheid 'Oefening' geen consistentie tussen beleid en praktijk. In ruim 70% van de gevallen is dat wel het geval.

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	1	0	1
	Wel in de praktijk gebracht	22	2	24
Total		23	2	25

Tabel 10. Begeleiding

In drie van de 25 gevallen is er ten aanzien van 'Begeleiding' geen consistentie tussen beleid en praktijk. In meer dan 85% van de gevallen is dat wel het geval.

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	1	0	1
	Wel in de praktijk gebracht	23	1	24
Total		24	1	25

Tabel 11. Reflectie ontwikkeling

In bijna alle gevallen is sprake van consistentie tussen beleid en praktijk als het gaat om de inzet van het portfolio ten behoeve van reflectie op de ontwikkeling.

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	7	5	11
	Wel in de praktijk gebracht	9	4	13
Total		16	9	25

Tabel 12. Verdieping

In elf van de 25 gevallen is geen sprake van consistentie tussen beleid en praktijk ten aanzien van de inzet van het portfolio ten behoeve van reflectie als conceptuele verdieping (44%).

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	6	13	19
	Wel in de praktijk gebracht	2	4	6
Total		8	17	25

Tabel 13. Aanvulling ICT-omgeving

In tien van de 25 gevallen is geen sprake van consistentie tussen beleid en praktijk ten aanzien van de inzet van het portfolio als aanvulling op de ICT-omgeving. (40%).

		Beleid		Total
		Zou moeten worden ingezet	Zou niet moeten worden ingezet	
Praktijk	Niet in de praktijk gebracht	7	13	20
	Wel in de praktijk gebracht	4	1	5
Total		11	14	25

Tabel 14. Sollicitaties

In acht van de 25 gevallen is geen sprake van consistentie tussen beleid en praktijk ten aanzien van de inzet van het portfolio voor sollicitaties (33%).

Samenvattend kan worden gesteld dat ten aanzien van het gebruik van het portfolio er in het algemeen sprake is van consistentie tussen beleid en praktijk. Ten aanzien van de toepassingsmogelijkheden 'reflectie op de ontwikkeling' en 'begeleiding van de individuele ontwikkeling van de student' is er volgens de respondenten sprake van de grootste consistentie tussen beleid en praktijk. De geringste consistentie is er tussen beleid en praktijk ten aanzien van het portfolio als middel voor reflectie als conceptuele verdieping. Toch scoort ook ten aanzien van dit punt de meerderheid (56%) 'consistent'.

2.3 Instellingsbrede portfoliosystemen

Bijna 100% van de respondenten geeft aan dat binnen de instelling een digitaal portfolio wordt gebruikt. Eén respondent geeft aan dat een papieren portfolio wordt gehanteerd. Meer dan 80 procent van de respondenten geeft aan dat instellingsbreed een digitaal portfoliosysteem voorhanden is, terwijl volgens bijna 16% van de respondenten er meerdere systemen worden gebruikt.

Systemen die genoemd worden zijn:

- Topshare (intranetomgeving als portfolio-omgeving) (2x)
- Sharepoint (5x)
- Portfolio portal (eigen ontwikkelde applicatie om portfolio te ontsluiten)
- WebCT
- Blackboard (courses per student) (2x)
- Blackboard CMS (4x)
- Eigen facultair systeem (3x)
- Netschool (5x)
- ID Portal
- Studyweb
- First Class
- Amico
- Concord
- DU Portfolio
- Zelf ontwikkeld systeem
- Portfolio op basis van het CMS Roxen
- OSP (2x)

Er wordt een groot aantal systemen gebruikt. Sommige respondenten geven daarbij bovendien aan dat het gebruik van het systeem zich vooralsnog in een pilotfase bevindt.

In ruim 60% van de instellingen zijn er beperkingen ten aanzien van de keuze van portfoliosystemen voor faculteiten/schools. 23 van de 26 respondenten geeft aan dat instellingsbrede keuzen op centraal niveau worden gemanaged (in bijna 60% van de gevallen is daarbij sprake van een beperkte projectorganisatie). Onderstaande kruistabel geeft aan in hoeverre de aard van deze organisatie in de loop van de tijd is veranderd:

					Total
		Ja, er was meer omvangrijke projectorganisatie	Ja, er was meer beperkte projectorganisatie	Nee, niet veranderd	
	Ja, met een omvangrijke projectorganisatie	0	5	3	8
	Ja, met een beperkte projectorganisatie	4	3	8	15
	Nee	0	1	2	3
Total		4	9	13	26

Tabel 15. Ontwikkeling projectorganisatie

Bij vijf organisaties is de omvang van de projectorganisatie gereduceerd (van omvangrijk naar beperkt en van beperkt naar geen projectorganisatie). Bij acht is de projectorganisatie juist vergroot.

2.4 Keuzevrijheid studenten portfolio

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de mate waarin studenten keuzevrijheid hebben bij het gebruik van het portfolio (1=geen keuzevrijheid, 5=volledige keuzevrijheid).

	Structuur/opbouw PF	Lay out PF	Functies PF gebruiken	Bepalen wie toegang heeft	Toekennen bevoegdheden/rechten aan toeschouwers	Selecteren materiaal	Mate van begeleiding
Mean	2,58	3,04	2,82	4,04	3,67	4,46	2,96
SD	1,349	1,601	1,532	1,459	1,606	0,833	1,083

Tabel 16. Keuzevrijheid gebruik portfolio

Sommige respondenten geven hierbij aan dat het gekozen portfoliosysteem bepaalde beperkingen impliceert. De keuzevrijheid lijkt het grootste te zijn bij het selecteren van materiaal en het bepalen wie toegang tot het portfolio mag hebben.

Vijf vragen met betrekking tot keuzevrijheid portfolio zijn vervolgens geclusterd. De vragen mbt de lay out van het portfolio en de mate van begeleiding zijn hierbij buiten beschouwing gelaten omdat de relatie niet betrouwbaar was. De Cronbach's Alpha over de geclusterde vijf vragen bedroeg 0,64. De betrouwbaarheid is dus voldoende.

Het nieuwe gemiddelde voor de variabele keuzevrijheid portfolio wordt 3,45 (SD: 0,99939). Studenten hebben daarmee redelijk veel keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio.

De relatie tussen keuzevrijheid portfolio (afgerond op hele getallen) en omvang van de organisatie is als volgt (1=geen keuzevrijheid, 5=volledige keuzevrijheid)

	2	3	4	5
Omvangrijk	3	1	7	3
Beperkt	2	4	2	0
Total	5	5	9	3

Tabel 17. Keuzevrijheid gebruik portfolio en omvang instelling

Het valt op dat omvangrijke instellingen naar verhouding meer keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio kennen, dan instellingen van beperkte omvang.

2.5 Rollen bij portfolio's

De student is volgens de respondenten in praktisch alle gevallen eigenaar van zijn/haar portfolio. Eén docent/tutor vervult in meer dan 70% van de gevallen meerdere rollen (meestal reviewer en beoordelaar). Opvallend is overigens dat 20% van de respondenten deze subvraag niet heeft beantwoord.

Studenten hebben volgens de respondenten met name een rol als lezer en/of reviewer. Opvallend is dat zeven respondenten hierbij niets hebben ingevuld. Waarschijnlijk hebben studenten in dit geval geen toegang tot het portfolio van collega-studenten.

Externen (onderwijsgerelateerd) hebben ook relatief vaak geen toegang tot het portfolio. Als ze toegang hebben, dan is hun rol ook meestal die van reviewer en/of lezer.

Bij bijna 60% van de respondenten hebben niet onderwijsgerelateerde externen geen toegang tot portfolio's. In praktisch geen enkel geval zijn portfolio's volledig openbaar.

2.6 Inbedding curriculum

In de vragenlijst is ook gevraagd hoe de relatie van het portfolio met andere onderdelen van het curriculum getypeerd kan worden. De respondenten typeren deze relatie als volgt:

		Frequency	Cumulative Percent
	Portfolio los van gewone onderwijsprogramma	1	4,0
	Portfolio opdrachten binnen vakken	3	16,0
	Leerlijn/vaardighedenlijn	10	56,0
	portfolio hart van de opleiding	7	84,0
	Meerdere varianten	4	100,0
	Total	25	
Missing	System	1	
Total		26	

Tabel 18. Relatie portfolio – curriculum

Opvallend is dat naar verhouding veel respondenten aangeven dat gewerkt wordt met leerlijnen/vaardighedenlijnen waarbinnen het portfolio een centrale plek heeft. Portfolio opdrachten alleen en het portfolio als apart instrument naast het gewone onderwijsprogramma worden bijna niet genoemd.

Leerervaringen, die opgedaan worden buiten het reguliere onderwijsprogramma, komen redelijk vaak aan bod in het portfolio (gemiddelde van 3,63; SD: 0,924). Peerfeedback wordt daarentegen redelijk weinig bij het portfolio gebruikt (gemiddeld 2,67; SD: 0,963), terwijl het portfolio ook weinig wordt ingezet bij samenwerkend leren (gemiddelde van 2,17; SD: 1,049).

Ruim 65% van de respondenten geeft aan dat er geen speciale tijd is gereserveerd om te werken aan het portfolio. Relatief veel respondenten doen geen uitspraken over wanneer en hoe vaak studenten aan het portfolio werken. Volgens degenen die deze vragen wel hebben beantwoord, werken studenten relatief vaak aan hun portfolio. De optie 'meer dan 25 uur per jaar' wordt voor het eerste en tweede jaar, en voor de hele bachelorfase het meest gekozen (respectievelijk door 63,2%, 50% en 83,3% van de respondenten die deze vragen hebben ingevuld).

Respondenten die aan hebben gegeven dat sprake is van een leerlijn/vaardighedenlijn (waarbinnen het portfolio een centrale plek heeft) en respondenten die het portfolio aanduiden als het feitelijke hart van de opleiding, geven aan dat studenten gedurende de hele bachelorfase meer dan 25 uur per jaar aan het portfolio werken.

		Portfolio opdrachten binnen vakken	Leerlijn/vaardighedenlijn	portfolio hart van de opleiding	Meerdere varianten	
	Niet	1	0	0	0	1
	3-10 uur per jaar	0	0	0	1	1
	11-15 uur per jaar	0	1	0	0	1
	Meer dan 25 uur per jaar	0	8	6	1	15
Total		1	9	6	2	18

Tabel 19. Positie portfolio binnen curriculum en urenbesteding bachelorfase

Omvangrijke instellingen geven naar verhouding vaker aan te werken met leerlijnen/vaardighedenlijnen waarbinnen het portfolio een centrale plek heeft, terwijl instellingen met een meer beperkte omvang vaker aangeven dat het portfolio in feite het hart van de hele opleiding vormt.

							Total
		Portfolio los van gewone onderwijsprogramma	Portfolio opdrachten binnen vakken	Leerlijn/vaardighedenlijn	Portfolio hart van de opleiding	Meerdere varianten	
	Omvangrijk	0	1	8	4	3	16
	Beperkt	1	2	2	3	1	9
Total		1	3	10	7	4	25

Tabel 20. Positie portfolio binnen curriculum en omvang instelling

2.7 Begeleiding

Een zeer grote meerderheid van de respondenten (meer dan 87%) geeft aan dat begeleiding plaatsvindt als het portfolio wordt gebruikt (twee respondenten hebben deze vraag niet ingevuld). De frequentie van het aantal begeleidingsgesprekken dat gemiddeld plaatsvindt is als volgt:

		Frequency	Cumulative Percent
	Eén keer per jaar	1	4,0
	Twee keer per jaar	5	24,0
	Drie keer per jaar	4	40,0
	Meer dan drie keer per jaar	15	100,0
	Total	25	
Missing	System	1	
Total		26	

Tabel 21. Frequentie begeleidingsgesprekken

In een meerderheid van de gevallen is niemand uit de beroepspraktijk betrokken bij deze begeleiding. In de meeste gevallen (87%) kan de frequentie per student variëren. In bijna driekwart van de gevallen (71%) vindt begeleiding individueel en groepsgewijs plaats. De wijze van de begeleiding wordt door de meerderheid (66,7,6%) getypeerd als niet los, niet strak (tijdens het verloop van de studie wordt dit in ruim 70% van de gevallen lossier). Verder is de begeleiding in ongeveer 90% van de gevallen zowel gericht op proces als inhoud.

Het aantal uren per jaar per student dat tutores/studieloopbaanbegeleiders beschikbaar hebben voor de begeleiding van het portfolio varieert sterk, zoals uit onderstaande tabel blijkt:

		Frequency	Cumulative Percent
	1 uur per jaar	1	5,0
	Tussen de 1 en 2 uur per jaar	3	20,0
	Tussen de 2 en 4 uur per jaar	1	25,0
	Tussen de 4 en 6 uur per jaar	4	45,0
	Tussen de 8 en 10 uur per jaar	1	50,0
	Meer dan 10 uur per jaar	8	90,0
	NVT	2	100,0
	Total	20	
Missing	System	6	
Total		26	

Tabel 22. Urenbesteding begeleidingsgesprekken

Driekwart van de respondenten, die de betreffende vraag hebben beantwoord, geeft aan dat er deskundigheidsbevordering is voor tutores ter voorbereiding op het werken met het portfolio. Bovendien hebben tutores binnen de opleiding volgens 87,5% van de respondenten onderling overleg over het gebruik van het portfolio.

2.8 Beoordeling

Een grote groep van de instellingen gebruikt het portfolio diagnostisch en certificerend, zoals uit onderstaande tabel blijkt:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Selecterend	1	3,8	4,3	4,3
	Diagnostisch	2	7,7	8,7	13,0
	Certificerend	1	3,8	4,3	17,4
	Selecterend/diagnostisch	3	11,5	13,0	30,4
	Selecterend/certificerend	1	3,8	4,3	34,8
	Diagnostisch/certificerend	10	38,5	43,5	78,3
	Alles	5	19,2	21,7	100,0
	Total	23	88,5	100,0	
Missing	System	3	11,5		
Total		26	100,0		

Tabel 23. Doelen beoordeling portfolio

Het maken van een portfolio is verplicht, terwijl in bijna 59% van de gevallen studenten aparte studiepunten voor het ontwikkelen van het portfolio krijgen.

Er is grote differentiatie in degene die het portfolio beoordeelt:

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Begeleider beoordeelt	8	30,8	36,4	36,4
	Begeleider beoordeelt samen met 2de docent-beoordelaar	1	3,8	4,5	40,9
	Meerdere beoordelaars (geen begeleiders)	8	30,8	36,4	77,3
	Meerdere opties	5	19,2	22,7	100,0
	Total	22	84,6	100,0	
Missing	System	4	15,4		
Total		26	100,0		

Tabel 24. Wie beoordeelt?

Bijna altijd is er een beroepsmogelijkheid.

2.9 Onderwijsconcept

Admiraal et al. (2002)² onderscheiden drie onderwijsconcepten ('onderwijsoriëntaties'):

- Begeleid leren (vergelijkbaar met 'georganiseerd reizen'; bijvoorbeeld in de vorm van hoor/werkcollege's).
- Ervaringsleren (vergelijkbaar met 'rugzaktoeristen'; bijvoorbeeld in de vorm van probleem-gestuurd onderwijs).
- Actief leren (vergelijkbaar met 'ontdekkingsreizigers' die op onderzoek uitgaan en veel zelf-verantwoordelijkheid hebben voor het eigen leerproces; bijvoorbeeld in de vorm van com-petentiegericht leren).

In de vragenlijst is op basis van bovenstaande beschrijving gevraagd welk onderwijsconcept lei-dend is binnen de instelling. Dat levert het volgende beeld op.

	Frequency	Cumulative Percent
Begeleid leren	2	7,7
Ervaringsleren	2	15,4
Actief leren	12	61,5
Begeleid/ervaringsleren	1	65,4
Alles	8	96,2
Anders	1	100,0
Total	26	

Tabel 25. Dominante onderwijsconcept

Een grote groep respondenten (46,2%) geeft aan dat binnen hun instelling actief leren het domi-nante onderwijsconcept is. Bijna 31% geeft aan dat binnen hun instelling sprake is van een mix tussen begeleid leren, ervaringsleren en actief leren. De instellingen die zuiver 'actief leren' als onderwijsconcept zeggen te hanteren, zijn afkomstig uit het HBO.

		Begeleid leren	Erva-ringsle-ren	Actief leren	Bege-leid/ervaring sleren	Alles	Anders	Total
	HBO	1	2	12	0	5	1	21
	WO	1	0	0	1	3	0	5
Total		2	2	12	1	8	1	26

Tabel 26. Dominante onderwijsconcept en type instelling

Verder lijken instellingen die 'actief leren' als onderwijsconcept hanteren, relatief vaak het portfolio als hart van de opleiding te beschouwen.

² Admiraal, W., Jörg, T. en Droste, J. (2002). Onderwijsoriëntaties en het gebruik van ELO's. Utrecht: Stichting SURF. http://www.surf.nl/download/SURF_EducatieFreeks_11_metbijlagen.pdf

								Total
		Begeleid leren	Ervarings leren	Actief leren	Begeleid/ Ervarings leren	Alles	An- ders	
	Portfolio los van ge- wone onderwijspro- gramma	0	1	0	0	0	0	1
	Portfolio opdrachten binnen vakken	0	0	1	1	0	1	3
	Leer- lijn/vaardighedenlijn	2	1	5	0	2	0	10
	Portfolio hart van de opleiding	0	0	5	0	2	0	7
	Meerdere varianten	0	0	1	0	3	0	4
Total		2	2	12	1	7	1	25

Tabel 27. Relatie inbedding curriculum en onderwijsconcept

2.10 Keuzevrijheid studenten onderwijsprogramma

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de mate waarin studenten keuzevrijheid hebben bij de in-richting van het onderwijsprogramma (1=geen keuzevrijheid, 5=volledige keuzevrijheid).

	Bepalen leerdoelen	Kiezen leeractivi- teiten	Kiezen modules	Kiezen leer- plaats	Kiezen leerom- geving	Kiezen bege- leiding/ beoordeling
Mean	2,81	2,76	2,36	2,95	1,91	1,91
SD	1,123	0,831	1,136	1,397	0,921	0,868

Tabel 28. Keuzevrijheid vormgeving onderwijsprogramma

Opvallend is dat volgens de respondenten studenten naar verhouding de meeste vrijheid hebben bij kiezen van hun leerplaats. Wij vermoeden echter dat respondenten het begrip 'leerplaats' an-ders hebben geïnterpreteerd dan door de onderzoekers is bedoeld.

De keuzevrijheid wordt volgens de respondenten overigens wel groter in de loop van de studie.

Vervolgens zijn de verschillende subvragen rond keuzevrijheid van studenten bij de vormgeving van hun onderwijsprogramma geclusterd (met uitzondering van de vraag over de leerplaats in ver-band met vermoedelijke misverstanden). De betrouwbaarheid is goed te noemen (Cronbach's Alp-ha: 0,769).

Het nieuwe gemiddelde is dan 2,38 (SD: 0.707). Tweederde van de respondenten geeft aan dat studenten tamelijk weinig tot weinig keuzevrijheid hebben ten aanzien van het onderwijsprogr-amma.

		Frequency	Cumulative Percent
	1	2	9,5
	2	12	66,7
	3	5	90,5
	4	2	100,0
Total		21	
Missing	System	5	
Total		26	

Tabel 29. Keuzevrijheid vormgeving onderwijsprogramma

Geconcludeerd kan worden dat studenten relatief weinig keuzevrijheid hebben bij de inrichting van hun onderwijsprogramma

Een interessante vraag is ook of er een verband is tussen het gehanteerde onderwijsconcept en de mate van keuzevrijheid bij de inrichting van het onderwijs. Een kruistabel levert het volgende beeld op:

								Total
		Begeleid leren	Ervarings leren	Actief leren	Begeleid/ ervaringsleren	Alles	Anders	
Keuze vrijheid onderwijs	1	0	1	0	0	0	1	2
	2	1	1	6	1	3	0	12
	3	0	0	3	0	2	0	5
	4	0	0	1	0	1	0	2
Total		1	2	10	1	6	1	21

Tabel 30. Relatie mate keuzevrijheid vormgeving onderwijsprogramma en onderwijsconcept

Er lijkt geen verband te zijn tussen de mate van keuzevrijheid en het onderwijsconcept. Dat is opvallend omdat 'actief leren' veel keuzevrijheid impliceert.

Tot slot willen we een relatie leggen tussen de mate waarin studenten vrijheid hebben om hun onderwijsprogramma vorm te geven en de inbedding binnen het curriculum. Immers, verondersteld wordt dat het portfolio een middel is om grip te krijgen op keuzevrijheid van studenten. Er zou dan moeten gelden: hoe groter de keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma, des te sterker de inbedding van het portfolio binnen het curriculum.

		Keuzevrijheid onderwijsprogramma				Total
		1	2	3	4	
	Portfolio los van gewone onderwijsprogramma	1				1
	Portfolio opdrachten binnen vakken	1	2			3
	Leerlijn/vaardighedenlijn	0	5	2		7
	Portfolio hart van de opleiding	0	3	2	1	6
	Meerdere varianten	0	2	1	1	4
Total		2	10	5	2	21

Tabel 31. Relatie mate keuzevrijheid vormgeving onderwijsprogramma en inbedding curriculum

Op basis van dit onderzoek kan deze veronderstelling niet worden aangetoond. Er is immers überhaupt weinig sprake van een grote mate van keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma. Wel valt op dat als sprake is van een betrekkelijk losse inbedding in het onderwijsprogramma (er is hooguit sprake van portfolio opdrachten binnen vakken), er bij deze respondenten weinig tot geen keuzevrijheid is voor studenten om hun onderwijsprogramma vorm te geven. Dit zal evenwel nader onderzocht moeten worden.

Keuzevrijheid portfolio					
	1	2	3	4	5
Keuzevrijheid onderwijs	1	2			
2		2	4	6	2
3		1		2	
4			1	1	
5					
Total		5	5	9	2

Tabel 32. Relatie mate keuzevrijheid vormgeving onderwijsprogramma en keuzevrijheid portfolio

Er kan ook geen verband worden aangetoond tussen de keuzevrijheid die studenten hebben bij het gebruik van het portfolio en de keuzevrijheid bij de inrichting van het onderwijsprogramma.

2.11 Instellingsoverstijgende ePortfolio samenwerking

De instellingen die geparticipeerd hebben in dit onderzoek hebben de laatste jaren in de volgende instellingsoverstijgende ePortfolio projecten geparticipeerd en/of aan de volgende portfolio samenwerking deelgenomen. Bij 'Betrokken instellingen' zijn alleen die instellingen vermeld die de betreffende samenwerking in het kader van dit onderzoek hebben aangegeven.

Naam project	Betrokken instellingen	Doelen	Internetadres
Apollo	Hanze Hogeschool, Avans Hogeschool	Uitwisselen van ervaringen met de gekozen systemen voor E-portfolio binnen de Apollo-instellingen. Gezamenlijk, concrete ondersteuningsactiviteiten opgezetten met als doel de begeleiding en invoering van e-portfolio's te ondersteunen.	http://www.apolloplatform.nl/docs/apollo/apollo_jaarverslag_2003_040623.pdf
DU-project Inzoomen op studieloopbaan begeleiding	Hogeschool Utrecht	In dit project wordt een digitaal ondersteund studieloopbaantraject ontwikkeld, waarbinnen studenten in hun competentie-ontwikkeling professioneel worden begeleid door getrainde docenten, zodat studenten in toenemende mate sturing kunnen geven aan hun eigen leren.	http://www.du.nl/digini/index.cfm/site/Internet/pageid/27EB0AFC-4233-0E8F-950F3CF1C4C81C36/objectType/Article/objectID/C34CB7DC-B31D-EF10-973B8E2A48193810/LayoutTemplate/tekst/index.cfm
DU-project Portfolio-Implementatie	Universiteit van Amsterdam	Tips en tools voor dpf-Implementatie ontwikkelen	www.du.nl/portfolioimplementatie
E-merge-project: E-portfolio	Hogeschool Zuyd, Universiteit Maastricht	1. Inventariseren ontwikkelingen en wensen op het vlak van e-portfolio. 2. Uitwerken van het e-portfolio zodat aangesloten kan worden op de diverse gebruikersfuncties (inhoud). 3. Gebruiken van het e-portfolio 4. Evalueren van de ervaringen	http://hive.e-merge.nu/hive/quickfetch.html

		gen 5. Samenstellen goed practices en professionaliseringsactiviteiten voor het e-portfolio 6. Uitbreiden bestaande samenwerking. 7. Aandacht voor implementatie (proces).	
Interactum Samenwerking van monosectorale pabo's	Marnix Academie, Hogeschool Edith Stein	Kennisdeling, kenniscreatie	http://interactum.hsmarnix.nl/index.htm
NVMO , Vereniging van medisch onderwijs, werkgroep portfolio	Universiteit Maastricht	Uitwisselen van ervaringen, inzichten en materiaal; Opbouwen van een gemeenschappelijk begrippenkader over het portfolio; Afstemmen van onderzoeksactiviteiten rond portfolio.	http://www.nvmo.nl/content/5_3.html
SPH Competent, deelproject portfolio	Christelijke Hogeschool Ede	Ontwikkelen portfoliomodel voor nieuwe SPH-opleidingen, inbedding van portfolio in de leerprocesbegeleiding	http://www.sphcompetent.nl
SURF-project E-folio	Universiteit Maastricht, Universiteit Utrecht	Vragen rond de portfolioparadox	http://www.surf.nl/projecten/index2.php?oid=62
SURF-project Digaport	Artez, Codarts	Opleidings-portfolio	http://digoport.artez.nl
SURF-project en taakgroep: LMS/DPF	Fontys Hogescholen, Hogeschool Rotterdam	Functionaliteiten LMS en DPF 'onder de loep nemen'	http://www.surf.nl/projecten/index2.php?oid=64
SURF-SIG NL-portfolio	Universiteit van Amsterdam, Hogeschool INHOLLAND Universiteit Utrecht	Kennisbundeling, kennis-spreiding, kennisontwikkeling	http://e-learning.surf.nl/portfolio
	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, opleiding MIM van Hogeschool van Amsterdam	Samenwerking	
	Vrije Universiteit, Hogeschool Windesheim	Afstemming	
	Wageningen Universiteit, van Hall Instituut, Hogeschool Larensteijn	Samenwerking	

3 ePortfolio maturity model

3.1 Inleiding

'Maturity modellen' worden ontwikkeld om de verbetering van processen, producten en diensten te ondersteunen. De firma IBM was één van de eersten die een maturity model heeft gebruikt om de relatie tussen de kwaliteit van de ontwikkelde software en de kwaliteit van het ontwikkelingsproces te beschrijven. IBM ontdekte dat deze ontwikkeling stapsgewijs plaatsvindt (Becta, 2005³). Inmiddels worden vaker 'maturity modellen' gebruikt om de stapsgewijze ontwikkeling van technologie en veranderingsprocessen in kaart te brengen. Het Britse Becta heeft bijvoorbeeld een ICT Maturity model voor het onderwijs samengesteld⁴. Marshall en Mitchell (2002) hebben een e-learning maturity model ontwikkeld⁵. KPMG Consulting (2002) heeft de inzet van ICT binnen het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie via een zogenaamd 'variantenmodel' beschreven⁶.

Wij willen in dit deel het portfoliolandschap aan de hand van een 'ePortfolio maturity model' beschrijven. Dit model is door ons ontwikkeld. Een centraal uitgangspunt hierbij is dat flexibilisering, personalisering en een 'leven lang leren' binnen het hoger onderwijs essentieel worden en eigenlijk al zijn⁷. Het ePortfolio zal vooral in dit kader bekeken moeten worden. We willen ook benadrukken dat het vooral om een momentopname gaat, die in de winter van 2005/2006 is gemaakt.

Voor de fase indeling van het een 'ePortfolio maturity model' hanteren we Becta's rubricering. Verder gebruiken wij enkele elementen van het gebruik van ePortfolio's uit ons onderzoek. Het gaat daarbij ons inziens om een aantal –zoals BECTA het noemt– "key organisational features". Deze kernelementen zijn ons inziens voor het gebruik van ePortfolio's binnen het hoger onderwijs:

- Consistentie beleid-praktijk: is er een match tussen de beleidsmatige uitgangspunten van het ePortfolio en de toepassing in de praktijk?
- ICT-infrastructuur: is een passende ICT-infrastructuur beschikbaar voor de ontwikkeling, opslag en distributie van ePortfolio's? In dit kader verstaan we hieronder: de applicatie (software) en de server waarop deze applicatie is geïnstalleerd.
- Keuzevrijheid portfolio: er van uitgaande dat het ePortfolio een instrument is binnen flexibel onderwijs, is het de vraag welke keuzevrijheid studenten hebben bij het gebruik van het ePortfolio.
- Keuzevrijheid onderwijsprogramma: er van uitgaande dat het ePortfolio een instrument is binnen flexibel onderwijs, is het de vraag welke keuzevrijheid studenten hebben bij de vormgeving van hun onderwijsprogramma (denk aan leerdoelen, leeractiviteiten).
- Inbedding curriculum: in hoeverre is het ePortfolio geïntegreerd in het curriculum.

In de praktijk komt het voor dat een instelling per kernelement in verschillende fases kan zitten. Dat kan binnen de organisatie tot spanningen leiden. Beter is het als sprake is van balans tussen de elementen. Het model geeft daarmee ook de prioriteiten aan voor een instelling om acties op te ondernemen (bijvoorbeeld als de instelling wat betreft keuzevrijheid portfolio in fase 3 zit en wat betreft keuzevrijheid onderwijsprogramma in fase 2) .

In de rest van dit deel worden deze kernelementen per fase beschreven. Vervolgens proberen wij de verschillende instellingen binnen dit model te positioneren, waardoor een portfoliolandschap ontstaat. Overigens lijkt dit model vooral geschikt voor complexere organisaties. De instellingen

³ Becta (2005). ICT Maturity. Op 15 februari 2006 gehaald van <http://www.becta.org.uk/leaders/leaders.cfm?section=4&id=4590>

⁴ Zie noot 1.

⁵ Marschall, S. en Mitchell, G. (2005). An e-learning maturity model?. Paper ASCILITE conference 2002. Op 15 februari 2006 gehaald van: <http://www.ascilite.org.au/conferences/auckland02/proceedings/papers/173.pdf>

⁶ Weistra, H., Egelie, C., Mengerink, M. en Rubens, W. (2002). Inzet ICT in het bve-veld. Vergelijking 2000-2002. De Meern: KPMG Consulting.

⁷ Laurillard, D. (2005). UK Perspective Targetting research on policy objectives: a gap analysis op 28 februari gehaald van: http://www.wun.ac.uk/elearning/seminars/seminars/seminar_four/seminar_four.html

van beperkte omvang laten we daarom in dit hoofdstuk buiten beschouwing. Dat geldt ook voor instellingen waar we onvoldoende informatie van hebben ontvangen.

Samenvattend ziet het ePortfolio maturity model er dan als volgt uit.

Fases:					
5 Herdefinitie en innovatief gebruik					
4 Netwerk herontwerp en inbedding					
3 Proces herontwerp					
2 Interne coördinatie					
1 Lokaal gebruik					
	Consistentie beleid-praktijk	ICT-infrastructuur	Keuzevrijheid portfolio	Keuzevrijheid onderwijs programma	Inbedding curriculum

Overigens hoeft niet elke instelling er naar te streven om in fase 5 aan te belanden. Sommige instellingen kunnen dat niet eens wenselijk vinden.

3.2 Lokaal gebruik

Consistentie beleid-praktijk

De eerste ideeën over het gebruik van portfolio's worden ontwikkeld. Op individueel niveau wordt een portfolio gebruikt. Er is echter nog geen beleid ontwikkeld. Er is dus ook geen sprake van consistentie tussen beleid en praktijk.

Infrastructuur

Er is geen ICT-infrastructuur voor het ePortfolio aanwezig. Er zijn voornamelijk geen plannen op dit terrein. Op individueel niveau worden eigen oplossingen bedacht (bijvoorbeeld via cd roms).

Keuzevrijheid portfolio

Er zijn geen afspraken gemaakt over welke keuzevrijheid studenten hebben bij het gebruik van het portfolio. Op individueel niveau worden daarover verschillende afspraken gemaakt.

Keuzevrijheid onderwijsprogramma

Er is amper keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma. Leerdoelen en leeractiviteiten liggen vast. Dat geldt ook voor de wijze van begeleiden en beoordelen. Studenten hebben hooguit ruimte voor het opvullen van vrije keuzeruimte.

Inbedding curriculum

Het ePortfolio is niet ingebed binnen het curriculum, hooguit binnen een enkel vak. Het portfolio wordt los van het gewone onderwijsprogramma gebruikt. Er zijn geen afspraken gemaakt over begeleiding en beoordeling. Er zijn geen speciale uren beschikbaar voor de ontwikkeling van het portfolio.

3.3 Interne coördinatie

Consistentie beleid-praktijk

De instelling is gestart met het formuleren van beleid ten aanzien van het portfolio. Op instellingsniveau worden de kaders (onderwijsconcept, onderwijsbeleid) geformuleerd. Enkele opleidingen

gebruiken het portfolio in de praktijk. De wijze waarop het portfolio in de praktijk wordt gebracht (gebruik, wijze invoering) verschilt per opleiding. Er is weinig consistentie tussen hoe men het eportfolio wil gebruiken en de wijze waarop het daadwerkelijk wordt toegepast. Opleidingen mogen ook zelf bepalen welk portfoliosysteem zij mogen gebruiken. Er is wel overleg op het niveau van de faculteit/school over hoe het portfolio gebruikt zou kunnen worden.

Infrastructuur

Opleidingen maken gebruik van een eigen ICT-infrastructuur wat betreft het ePortfolio. Er zijn meerdere applicaties binnen de instelling aanwezig. Er is vrijheid om hierin zelf keuzes te maken.

Keuzevrijheid portfolio

De keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio wordt op opleidingsniveau bepaald. De gekozen ICT-applicatie stelt grenzen aan deze keuzevrijheid. In het algemeen mogen studenten alleen gedeeltelijk zelf bepalen welk materiaal zij in hun portfolio opnemen.

Keuzevrijheid onderwijsprogramma

Er is weinig keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma. Leerdoelen liggen vast. Studenten kunnen wel binnen vakken verschillende leeractiviteiten kiezen. Ook kan de wijze van begeleiden per student differentiëren. Het is echter de opleiding die hiertoe het initiatief neemt. De manier van beoordelen ligt vast. Studenten hebben redelijk veel keuzevrijheid bij het samenstellen van hun vakkenpakket.

Inbedding curriculum

Het ePortfolio is matig ingebed binnen het curriculum. Verschillende vakken kennen specifieke portfolio opdrachten. Het portfolio wordt apart beoordeeld. Dit levert discussie op over wat in het portfolio wordt beoordeeld en welke producten door andere docenten worden beoordeeld. Ook is er geen eenduidigheid wat betreft de beoordelingscriteria. Een aparte begeleider heeft beperkt ruimte om de student te begeleiden bij de ontwikkeling van het portfolio. Er zijn geen speciale uren beschikbaar voor de ontwikkeling van het portfolio. Het maken van het portfolio is verplicht.

3.4 Proces herontwerp

Consistentie beleid-praktijk

Er is sprake van instellingsbeleid ten aanzien van het portfolio. Op instellingsniveau zijn de kaders (onderwijsconcept, onderwijsbeleid) geformuleerd. Een groot aantal opleidingen gebruikt het portfolio in de praktijk. De wijze waarop het portfolio in de praktijk wordt gebruikt, verschilt per opleiding. De wijze van invoeren is uniform per faculteit/school. Er is redelijke consistentie tussen hoe men het ePortfolio wil gebruiken en de wijze waarop het daadwerkelijk wordt toegepast. Opleidingen mogen niet zelf bepalen welk portfoliosysteem zij gebruiken. De faculteit/school beslist hierover. Er is overleg op het instellingsniveau om meer te standaardiseren.

Infrastructuur

Faculteiten/schools maken gebruik van een eigen ICT-infrastructuur wat betreft het ePortfolio. Er zijn meerdere applicaties binnen de instelling aanwezig. Wel is het besluit genomen om te komen tot één portfolio applicatie (die vaak gefaseerd wordt ingevoerd). Opleidingen binnen een faculteit/school hebben hierin geen keuzevrijheid.

Keuzevrijheid portfolio

De faculteit/school formuleert kaders voor keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio. Binnen deze kaders mogen opleidingen zelf keuzes maken. De gekozen ICT-applicatie stelt grenzen aan deze keuzevrijheid. Studenten mogen gedeeltelijk zelf bepalen welk materiaal zij in hun portfolio opnemen en wie zij toegang geven tot hun ePortfolio. De opleiding geeft ook aan wie toegang moet hebben tot het portfolio. Verder kunnen studenten de lay out van het portfolio beperkt aanpassen.

Keuzevrijheid onderwijsprogramma

Er is redelijk wat keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma. Leerdoelen zijn vanuit de opleiding geformuleerd. Daarnaast kunnen studenten ook zelf leerdoelen formuleren. Verder kunnen studenten beperkt zelf bepalen welke leeractiviteiten ze willen bepalen. Sporadisch worden ook activiteiten buiten het curriculum erkend als leeractiviteit. De wijze van begeleiden per

student differentieert. Dat is afhankelijk van de opleiding en van de student. De manier van beoordelen ligt vast. Over de beoordeling van buiten-curriculaire activiteiten worden separaat afspraken gemaakt. Studenten hebben redelijk veel keuzevrijheid bij het samenstellen van hun vakkenpakket.

Inbedding curriculum

Het ePortfolio is redelijk ingebed binnen het curriculum. De opleiding werkt gedeeltelijk met leerlijnen/vaardighedenlijnen. Via het ePortfolio maken studenten aannemelijk dat zij voldoen aan eisen die binnen deze leerlijnen/vaardighedenlijnen zijn geformuleerd. Daarnaast kennen sommige vakken aparte portfolio opdrachten. Het portfolio wordt apart beoordeeld. Hiervoor zijn specifieke beoordelingscriteria geformuleerd. Een aparte begeleider heeft ruimte om de student te begeleiden bij de ontwikkeling van het portfolio. Er zijn aparte studie-uren gereserveerd voor de leerlijnen/vaardighedenlijnen, en daarmee indirect voor de ontwikkeling van het portfolio. De wijze waarop begeleiding en beoordeling zijn geregeld (en hoeveel uren er beschikbaar zijn voor het maken van het portfolio) kan per opleiding verschillen. Het maken van het portfolio is verplicht.

3.5 Netwerk herontwerp en inbedding

Consistentie beleid-praktijk

Er is sprake van instellingsbeleid ten aanzien van het portfolio. Op instellingsniveau zijn de kaders (onderwijsconcept, onderwijsbeleid) geformuleerd. De meeste opleidingen gebruiken het portfolio in de praktijk. Er wordt gestreefd naar grote uniformiteit in de wijze waarop het portfolio in de praktijk wordt gebruikt. De wijze van invoeren is uniform voor de instelling. Een enkele faculteit/school of opleiding wijkt hiervan af. De consistentie tussen hoe men het ePortfolio wil gebruiken en de wijze waarop het daadwerkelijk wordt toegepast is goed te noemen. Er is één portfolio-systeem dat door bijna alle faculteiten/schools wordt gebruikt. Ook nu geldt: een enkele faculteit/school of opleiding wijkt hiervan af.

Infrastructuur

Er is sprake van één centrale ICT-infrastructuur van het ePortfolio. Het gaat daarbij om één applicatie, die centraal is geïnstalleerd. Opleidingen/faculteit/school die deze applicatie niet willen gebruiken, moeten zelf zorg dragen voor het beheer en de ondersteuning van de eigen omgeving (en voor de koppeling met andere applicaties).

Keuzevrijheid portfolio

De faculteit/school geeft aan in welke mate er sprake is van keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio. Opleidingen mogen hierin beperkt eigen keuzes maken. De gekozen ICT-applicatie stelt grenzen aan deze keuzevrijheid. Studenten mogen voor een groot deel zelf bepalen welk materiaal zij in hun portfolio opnemen en wie zij toegang geven tot hun ePortfolio. Op basis van het verzamelde materiaal kunnen studenten verschillende portfolio's (voor meerdere doeleinden) gebruiken. Ze kunnen ook de structuur aanpassen, binnen de grenzen die de faculteit/school stelt. De opleiding geeft ook aan wie toegang moet hebben tot het portfolio. Studenten kunnen eventueel ook anderen toegang geven tot hun portfolio. Verder kunnen studenten de lay out van het portfolio beperkt aanpassen.

Keuzevrijheid onderwijsprogramma

Er is redelijk wat keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma. Leerdoelen worden niet alleen door de opleiding geformuleerd, maar het is de bedoeling dat ook studenten leerdoelen formuleren. Verder kunnen studenten voor een groot deel zelf bepalen welke leeractiviteiten ze willen uitvoeren. Het is redelijk gebruikelijk om ook activiteiten buiten het curriculum te erkennen als leeractiviteit. De wijze van begeleiden per student differentieert. Studenten kunnen gedurende de opleiding steeds meer zelf aangeven hoeveel begeleiding ze wensen en waarop deze begeleiding gericht moet zijn (proces of inhoud). De manier van beoordelen kan voor de leerlijnen/vaardighedenlijnen variëren. Over de beoordeling van buiten-curriculaire activiteiten worden separaat afspraken gemaakt. Studenten hebben veel keuzevrijheid bij het samenstellen van hun vakkenpakket.

Inbedding curriculum

Het ePortfolio is goed ingebed binnen het curriculum. De opleiding werkt met leerlijnen/vaardighedenlijnen. Via het ePortfolio maken studenten aannemelijk dat zij voldoen aan eisen die binnen deze leerlijnen/vaardighedenlijnen zijn geformuleerd. De beoordeling van buiten-curriculaire activiteiten maakt hier deel van uit. Een groot gedeelte van de leeractiviteiten wordt via het portfolio beoordeeld. Mede omdat dit arbeidsintensief is, maakt de instelling gebruik van aparte beoordelaars. Er wordt gebruik gemaakt uniforme beoordelingscriteria per faculteit/school. Een aparte begeleider heeft ruimte om de student te begeleiden bij de ontwikkeling van het portfolio. Er zijn aparte studie-uren gereserveerd voor de leerlijnen/vaardighedenlijnen, en daarmee indirect voor de ontwikkeling van het portfolio. Er is een grote mate van uniformiteit op het niveau van de faculteit/school ten aanzien van de wijze waarop begeleiding en beoordeling zijn geregeld (en hoeveel uren er beschikbaar zijn voor het maken van het portfolio). Het maken van het portfolio is verplicht.

3.6 Herdefinitie en innovatief gebruik

Consistentie beleid-praktijk

Op instellingsniveau zijn de kaders (onderwijsconcept, onderwijsbeleid) geformuleerd. De wijze waarop het portfolio wordt gebruikt varieert echter sterk. Dit is van een groot aantal factoren afhankelijk, bijvoorbeeld van de vraag of studenten binnen een bepaald gedeelte van de opleiding voldoende ervaringen opdoen die in een portfolio kunnen worden opgenomen. Alle opleidingen gebruiken het portfolio in de praktijk, maar niet persé tijdens de hele opleiding. Er wordt gestreefd naar "maatwerk" in de wijze waarop het portfolio in de praktijk wordt gebruikt. Dat geldt ook voor de wijze van invoeren. De consistentie tussen hoe men het ePortfolio wil gebruiken en de wijze waarop het daadwerkelijk wordt toegepast is nagenoeg optimaal. Op instellingsniveau wordt een flexibel in te richten ePortfolio omgeving als faciliteit aangeboden. Deze omgeving kan divers worden gebruikt.

Infrastructuur

Er is sprake van één centrale ICT-infrastructuur van het ePortfolio. Het gaat daarbij in feite om een groot aantal services/functionaliteiten die de student al dan niet (in overleg met de begeleider) kan gebruiken. De centrale ICT-infrastructuur kan dus heel flexibel worden ingezet. Alle services/functionaliteiten kunnen worden gekoppeld aan andere applicaties.

Keuzevrijheid portfolio

De faculteit/school formuleert kaders ten aanzien van de keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio. Binnen deze kaders kan de student (in overleg met de begeleider) eigen keuzes maken. De ePortfolio omgeving stelt geen grenzen aan deze keuzevrijheid. Studenten mogen zelf bepalen welk materiaal zij in hun portfolio opnemen en wie zij toegang geven tot hun ePortfolio. Op basis van het verzamelde materiaal kunnen studenten verschillende portfolio's (voor meerdere doeleinden) gebruiken. Ze kunnen zelf ook de structuur aanpassen, en bepalen wie toegang tot de portfolio's krijgt. Studenten bepalen ook welke functionaliteiten/services worden gebruikt en wanneer hij aan het portfolio werkt. De student neemt beslissingen hierover in overleg met de begeleider. Verder kunnen studenten de lay out van het portfolio aanpassen.

Keuzevrijheid onderwijsprogramma

Er is veel keuzevrijheid bij de vormgeving van het onderwijsprogramma. De student stelt de leerdoelen in overleg met een begeleider vast. Dat geldt ook voor de leeractiviteiten en de leeromgeving. De student maakt in overleg een persoonlijk activiteitenplan waarin hij beschrijft op welke manier hij aan de leerdoelen gaat werken. De student heeft zelf grote invloed op het onderwijsprogramma en op de mix van online, praktijkgericht en face-to-face leren. Buiten-curriculaire activiteiten zijn hierbij een breed geaccepteerde manier van competentieontwikkeling. Er is sprake van maatwerk met betrekking tot de wijze van begeleiden. Studenten kunnen gedurende de opleiding steeds meer zelf aangeven hoeveel begeleiding ze wensen en waarop deze begeleiding gericht moet zijn (proces of inhoud). Wel is er een minimum aantal studievoortgangsgesprekken gepland. Over de manier van beoordelen maakt de student aparte afspraken, in overleg met de begeleider.

Inbedding curriculum

Het ePortfolio vormt het hart van het curriculum. Het ePortfolio is essentieel voor de begeleiding en beoordeling, ook al wordt het niet altijd even intensief binnen de hele opleiding gebruikt. De volledige competentieontwikkeling van een student wordt via het ePortfolio in kaart gebracht. Aangezien de student een intensieve band heeft met de begeleider, is er een strikte scheiding tussen begeleiding en beoordeling. Aangezien er met de student afspraken worden gemaakt over beoordelingscriteria, wordt geen gebruik gemaakt van uniforme beoordelingscriteria. Wel beoordeelt een beoordelingscommissie of de beoordelingscriteria voldoen aan centraal geformuleerde eisen. Elke student heeft een eigen begeleider die veel begeleidingstijd beschikbaar heeft. Er is geen aparte begeleidingstijd beschikbaar voor het ePortfolio, aangezien het ePortfolio centraal staat bij de begeleiding. Studenten hebben daarom ook geen aparte studie-uren voor de ontwikkeling van het portfolio. Er is een grote mate van diversiteit ten aanzien van de wijze waarop begeleiding en beoordeling zijn geregeld. Het maken van het portfolio is verplicht.

3.7 ePortfolio maturity model toegepast

In deze paragraaf worden de instellingen binnen het ePortfolio maturity model geplaatst. Dit is gebeurd op basis van de individuele vragenlijsten. Vervolgens hebben de respondenten de kans gekregen te reageren op de positionering. Uiteindelijk is deze positionering overgenomen. Het gaat daarbij dus om hun persoonlijke inschatting van de positionering. Bijlage A bevat ter illustratie een voorbeeld van de positionering door een respondent.

Sommige respondenten hebben de vragenlijst niet volledig ingevuld, waardoor zij niet gepositioneerd konden worden in onderstaand model. Instellingen van beperkte omvang zijn ook niet in onderstaand model geplaatst. In paragraaf 3.1 is aangegeven dat het ePortfolio maturity vooral geschikt lijkt te zijn om meer omvangrijke, complexe organisaties mee in kaart te brengen.

Het gaat er niet om dat elke instelling exact aan bovenstaande omschrijvingen voldoet. Het gaat om het dominante beeld. Binnen sommige instellingen zullen er ook opleidingen zijn die wat betreft bepaalde kernelementen zich in een andere fase bevinden. Zoals gezegd kunnen ook instellingen per kernelement zich in een andere fase bevinden. Sommige instellingen bevinden zich bovendien wat betreft een aantal kernelementen in meerdere fasen.

Fases:					
5 Herdefinitie en innovatief gebruik			HR		
4 Netwerk herontwerp en inbedding	HAN InHolland	Avans Fontys HAN HR InHolland UU UvA VU Win WUR	Avans Fontys HAN InHolland UvA VU Win WUR	HAN HR	HAN HR UU
3 Proces herontwerp	Avans Fontys HAN Hanze HR UU UvA VU Win	HU	HAN UU	Avans Fontys HAN InHolland UvA VU Win	Avans Fontys Hanze HU InHolland UU UvA VU Win
2 Interne coördinatie	HU UvA	Hanze	Hanze HU UU	HAN Hanze HU InHolland UU WUR	InHolland UU
1 Lokaal gebruik	WUR				WUR
	Consistentie beleid-praktijk	ICT- infrastructuur	Keuzevrijheid portfolio	Keuzevrijheid onderwijs programma	Inbedding curriculum

HAN: Hogeschool Arnhem-Nijmegen, Hanze: Hanzehogeschool, HR: Hogeschool Rotterdam, HU: Hogeschool Utrecht; TUE: Technische Universiteit Eindhoven, UU: Universiteit Utrecht, UvA: Universiteit van Amsterdam, VU: Vrije Universiteit; Win: Hogeschool Windesheim; WUR: Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Uit dit overzicht valt op dat geen enkele instelling volledig zit in de fase van herdefinitie en innovatief gebruik. Verder valt op dat verschillende instellingen wat betreft ICT-infrastructuur en keuzevrijheid portfolio zich vaak in een hogere fase bevinden dan wat betreft de andere kernelementen.

De instellingen lijken zich in het algemeen in de fase van procesherontwerp te bevinden, wat betreft de consistentie beleid/praktijk en de inbedding curriculum.

Het ePortfolio maturity model is een manier om het portfoliолandschap van het Nederlands hoger onderwijs in kaart te brengen. Het kan ook een rol spelen bij het formuleren van scenario's op dit gebied. Wij raden aan dit model verder door te ontwikkelen, te onderbouwen (via onderzoek, bijvoorbeeld door middel van een Delphi-studie) en ook op instellingsniveau te gebruiken. Daarmee ontstaat een meer gedifferentieerd beeld dat waarschijnlijk meer recht doet aan de complexe werkelijkheid. Ook is het aan te raden om ongeveer elke twee jaar een dergelijke 'scan' uit te voeren. Het inzicht in de ontwikkeling van het portfoliолandschap neemt hiermee toe.

Het ePortfolio maturity model lijkt overigens vooral ook waardevol te zijn doordat het de discussie over het ePortfolio op gang kan brengen.

4 Afsluiting

4.1 Conclusies

Op basis van het voorgaande uitkomsten kunnen een aantal conclusies worden getrokken.

- Het is ingewikkeld om op instellingsniveau te onderzoeken hoe het portfolio binnen het onderwijs wordt gebruikt. Respondenten vinden het lastig om een mening te geven over de hele –vaak omvangrijke– organisatie. Het portfolio wordt vermoedelijk zeer divers binnen instellingen gebruikt.
- Opleidingen hebben een relatief grote rol bij het bepalen hoe het portfolio wordt gebruikt, terwijl op instellingsniveau in veel gevallen bepaald wordt op welke wijze het digitaal portfolio technisch wordt gebruikt.
- In veel gevallen is sprake van centrale aansturing van de invoering van portfoliosystemen, meestal via een projectorganisatie van beperkte omvang.
- Studenten hebben redelijk veel keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio. Het valt op dat omvangrijke instellingen naar verhouding meer keuzevrijheid bij het gebruik van het portfolio kennen, dan instellingen van beperkte omvang.
- Het portfolio wordt voornamelijk gebruikt ten behoeve van het leren van studenten (en niet bijvoorbeeld voor deskundigheidsbevordering van medewerkers). Daarbij gaat het met name om begeleiding van de individuele ontwikkeling van de student, reflectie op ontwikkeling en het verzamelen van materialen.
- Het lijkt er op dat het portfolio wordt ingezet ten behoeve van het individuele leerproces van studenten. In hoofdstuk 2.6 is onder meer geconstateerd dat het portfolio (redelijk) weinig wordt ingezet voor peer feedback en samenwerkend leren. Dat zou mede verklaren waarom studenten relatief weinig toegang hebben tot elkaars portfolio (zie hoofdstuk 2.5). De constatering in hoofdstuk 2.2 dat het portfolio vooral wordt gebruikt voor de begeleiding van en reflectie op de individuele ontwikkeling van studenten lijkt deze conclusie te rechtvaardigen.

Dit is opvallend aangezien recente opvattingen over kennis en kennisverwerving in de onderwijskunde en onderwijspsychologie een uitwerking hebben op de vormgeving van het onderwijs die gaat in de richting van leren in krachtige, flexibele leeromgevingen met complexe taken, waarbij leren wordt gezien als een sociaal proces⁸. In feite loopt de invoering van het ePortfolio daarmee vóór op de invoering van meer flexibel, gepersonaliseerd onderwijs.

- Het portfolio lijkt een belangrijke functie te vervullen binnen het hoger onderwijs. Het portfolio lijkt een centrale plek te vervullen binnen leerlijnen/vaardigheidslijnen of vormt zelfs het hart van de opleiding. Verder besteden studenten in veel gevallen meer dan 25 uur per jaar aan het werken met het portfolio, en investeren instellingen vaak veel in de begeleiding van het portfolio. Ook is het portfolio verplicht voor studenten. Mogelijk wordt deze bevinding beïnvloed door een oververtegenwoordiging van het HBO binnen de groep respondenten. Binnen het HBO lijkt competentiegericht leren steeds meer voet aan de grond te krijgen. Het portfolio wordt vaak gezien als een belangrijk instrument bij competentiegericht leren⁹.
- Er lijkt in het algemeen sprake te zijn van consistentie tussen beleid en praktijk van het gebruik van het portfolio. Ten aanzien van de toepassingsmogelijkheden 'reflectie op de ontwikkeling' en 'begeleiding van de individuele ontwikkeling van de student' is er volgens de respondenten sprake van de grootste consistentie tussen beleid en praktijk.
- In een meerderheid van de gevallen is niemand uit de beroepspraktijk betrokken bij de portfoliobegeleiding. Dat is opvallend aangezien juist in de beroepspraktijk het niveau van

⁸ Admiraal, W., Graaff, R. de, & Rubens, W. (2004). Omgevingen voor computerondersteund samenwerkend leren: Samen, samen leren en samenwerken. In P. Kirschner & B. Creemers (Eds.), *ICT in het onderwijs: the next generation* (pp. 91-112). Alphen aan den Rijn: Kluwer.

⁹ Zie bijvoorbeeld Tartwijk, J. van, Driessen, E., Hoeberigs, B., Kösters, J., Ritzen, M., Stokking, K. en Vleuten, C. van der (2003). *Werken met een elektronisch portfolio*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff

competent zijn moet worden aangetoond (en betrokkenen uit de beroepspraktijk daar de meeste zicht op hebben).

- Er bestaat een grote mate van diversiteit in de wijze waarop de beoordeling van het portfolio wordt ingericht. Een grote groep van de instellingen gebruikt het portfolio zowel diagnostisch als certificerend.
- Er wordt een groot aantal verschillende portfoliosystemen gebruikt. De markt van 'digitale portfolio's' is vooralsnog sterk gefragmenteerd. Sommige respondenten geven bovendien aan dat het gebruik van het systeem zich vooralsnog in een pilotfase bevindt.
- In het algemeen is de vrijheid, die studenten hebben bij de vormgeving van hun onderwijsprogramma, niet zeer groot. Vanuit het perspectief van het portfolio is de relatief geringe mate van keuzevrijheid ten aanzien van het onderwijsprogramma ook opvallend. Het portfolio wordt immers vaak gezien als een instrument dat inzicht geeft in de ontwikkeling van een student die veel keuzevrijheid heeft bij het bepalen van leerdoelen en leeractiviteiten.
- Er lijkt geen verband te zijn tussen het onderwijsconcept en de mate van keuzevrijheid die studenten hebben om het onderwijsprogramma vorm te geven. Het concept 'Actief leren' wordt het meeste genoemd. Dit onderwijsconcept impliceert veel keuzevrijheid. Mogelijk is het concept vooralsnog niet breed geïmplementeerd. Ook kan het zijn dat er een verschil is tussen het beoogde concept ('espoused theory') en de onderwijspraktijk ('theory in use'). Een enkele respondent heeft dat ook expliciet aangegeven bij de beantwoording van de vragen.
- Het ePortfolio maturity model lijkt een zinvol instrument om de ontwikkeling van het portfoliолandschap in kaart te brengen.
- Uit het ePortfolio maturity model blijkt dat instellingen zich dikwijls in een hogere fase bevinden wat betreft ICT-infrastructuur en keuzevrijheid portfolio. Dit zijn ook die aspecten die het meest op instellingsniveau geregeld worden; zie ook tabel 4 in hoofdstuk 2.1.
- De instellingen lijken zich in het algemeen in de fase van procesherontwerp te bevinden wat betreft de consistentie beleid/praktijk en de inbedding curriculum.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van het voorgaande komen wij tot de volgende aanbevelingen.

- Het ePortfolio maturity model is een manier om het portfoliолandschap van het Nederlands hoger onderwijs in kaart te brengen. Wij raden aan dit model verder door te ontwikkelen, te onderbouwen (via onderzoek, bijvoorbeeld middels een Delphi-studie) en ook op instellingsniveau te gebruiken. Ook is het aan te raden om ongeveer elke twee jaar een dergelijke 'scan' uit te voeren. Het inzicht in de ontwikkeling van het portfoliолandschap neemt hiermee toe.
- Het is aan te bevelen om een vergelijkbare scan niet op instellingsniveau uit te voeren, maar op opleidingsniveau. Dit is met name het niveau waar onderwijskundig leiderschap zijn uitwerking heeft en waar in het algemeen de verantwoordelijkheid ligt voor de onderwijsontwikkeling. Hierdoor zal een completer en genuanceerder beeld van het portfoliолandschap ontstaan. Bovendien kan dit netwerkontwikkeling bevorderen. Een dergelijk onderzoek is overigens zeer arbeidsintensief.
- Aangezien de markt van digitale portfolio systemen sterk gefragmenteerd is, is er een kans om op centraal niveau te werken aan standaardisatie. Tegelijkertijd zal er rekening gehouden moeten worden met zeer diverse wensen ten aanzien van het inhoudelijk gebruik van het digitaal portfolio. Een zogenaamde 'service oriented architecture' ligt daarom voor de hand. Op landelijk niveau –bijvoorbeeld via Stichting SURF– kunnen services centraal worden aangeboden.

- De invoering van het digitaal portfolio kan niet los worden gezien van het didactisch concept. Als geconcludeerd wordt dat het onderwijs meer flexibel en gepersonaliseerd moet worden, en er vaker sprake zal moeten zijn van leren in interactie met anderen, dan zal uitgebreider onderzoek moeten worden of en hoe het digitaal portfolio een prominentere rol kan vervullen bij flexibilisering en samenwerkend leren.
- Bij de invoering van het digitaal portfolio zal er veel ruimte moeten zijn voor opleidingen en faculteiten, de 'eigenaars van onderwijsontwikkeling' om het portfolio flexibel –'op maat'- in te zetten.
- De beroepspraktijk kan intensiever betrokken worden bij de begeleiding en ontwikkeling van het digitaal portfolio. Dat impliceert onder meer dat personen die niet werkzaam zijn aan een instelling voor hoger onderwijs, toegang moeten kunnen krijgen tot digitale portfolio's van studenten.
- Het ePortfolio kan verder worden ingebed binnen de organisatie, bijvoorbeeld door het instrument ook in te zetten voor de professionalisering van medewerkers en mogelijk ook voor de accreditatie van opleidingen.

Bijlage A: Voorbeeld positionering onderwijsinstelling ePortfolio maturity model

Onderstaande tabel bevat de positionering van de Hogeschool Arnhem-Nijmegen binnen het ontwikkeld ePortfolio maturity model, nadat deze positionering door de portfoliocontactpersoon is gecheckt. Deze respondent heeft aangegeven dat de HAN in het algemeen zich in fase 4 bevindt, maar dat deze instelling zich ten aanzien van een aantal elementen ook in fase 3 en wat betreft keuzevrijheid onderwijsprogramma ook in fase 2 bevindt.

Fase					
5 Herdefinitie en Innovatief gebruik	Kaders geformuleerd Toepassing varieert sterk Alle opleidingen gebruiken <u>pf</u> maar niet perse tijdens de gehele opleiding Dit geldt ook voor de wijze van invoeren	Eén centrale infrastructuur: groot aantal functionaliteiten die student zelf al dan niet kan gebruiken Alle services kunnen worden gekoppeld aan andere applicaties	<u>ePortfolio</u> stelt geen grenzen, maar de faculteit/School. Studenten bepalen zelf welke functionaliteiten zij gebruiken	Veel vrijheid in leerdoelen, -activiteiten en -omgeving Mix van <u>on-line</u> , praktijkgericht en <u>face-to-face</u> leren. Maatwerk in begeleiding (en beoordeling)	<u>ePortfolio</u> vormt hart van de opleiding Volledige (competentie)-ontwikkeling wordt door portfolio in kaart gebracht Geen aparte tijd voor <u>ePortfolio</u>
4 Netwerk herontwerp en inbedding	Instellingsbeleid: streven naar uniforme toepassing Meeste opleidingen gebruiken <u>pf</u> Wijze van invoeren uniform Een enkele faculteit of School kijkt af	Eén centrale infrastructuur met één portfolio Faculteiten/Schools met een eigen systeem komen ook voor de zorg ervan te staan	De door faculteiten/Schools/instelling gekozen applicatie stelt beperkingen aan de keuzevrijheid Studenten bepalen materiaal, lay-out en toegang. Opleiding bepaalt mede de toegang Studenten kunnen meerdere portfolio's aanmaken	Studenten bepalen ook de leerdoelen en leeractiviteiten Redelijk gebruikelijk om buitenschoolse activiteiten te honoreren Studenten bepalen mede aard en frequentie van begeleiding Veel keuzevrijheid in vakkenpakket	Portfolio is goed ingebed in curriculum Opleiding werkt met leerlijn/vaardigheidslijn inclusief <u>buitencurriculum</u> activiteiten Uniforme beoordelingscriteria; aparte beoordelaars Portfolio is verplicht
3 Proces herontwerp	Instellingsbeleid bestaat en er is voornemen om meer te standaardiseren. Groot aantal opleidingen passen portfolio toe Wijze van invoeren uniform	Faculteiten/Schools hebben hun eigen ICT infrastructuur	De door faculteiten/Schools/instelling gekozen applicatie stelt beperkingen aan keuzevrijheid Studenten bepalen materiaal lay-out en toegang. Opleiding bepaalt mede de toegang	Redelijke keuzevrijheid: leerdoelen, leeractiviteiten, wijze van begeleiden Beoordelen ligt vast Redelijk veel keuze in vakkenpakket	Redelijke inbedding in leerlijn/vaardigheidslijn Ook <u>pf-ondrachten</u> in vakken <u>pf</u> wordt apart beoordeeld Aparte uren voor leerlijn/ <u>pf</u> Begeleiding en beoordeling is per opleiding verschillend Portfolio is verplicht
2 Interne coördinatie	Enkele opleidingen passen portfolio eigenstandig toe Er is overleg over mogelijk beleid Beleidskaders ontstaan	Opleidingen hebben eigen <u>ePortfolio</u> structuren	Opleidingen bepalen systeem; systeem bepaalt keuzevrijheid Studenten hebben vrijheid in bepalen op te nemen documenten	Weinig keuzevrijheid voor studenten Opleiding bepaalt keuzemogelijkheden van leeractiviteiten, begeleiding en beoordeling Redelijke keuzevrijheid in vakkenpakket	Matig ingebed: toepassing bij verschillende onderdelen Portfolio wordt apart beoordeeld zonder eenduidige beoordelingscriteria Geen speciale uren voor portfolio Portfolio is verplicht
1 Lokaal gebruik	Ideeën ontstaan Nog geen beleid ontwikkeld Toepassing op individueel niveau	Geen ICT/ <u>dpf</u> infrastructuur Geen plannen Individueel hebben eigen oplossingen	n.v.t.	Amper vrijheden in onderwijs, begeleiden en beoordelen Alleen 'vrije keuzeruimte'	<u>ePortfolio</u> niet aan curriculum verbonden; hooguit aan een enkel onderdeel Geen afspraken over koppeling
	Consistentie beleid- <u>praktijk</u>	<u>ICT-infrastructuur</u>	Keuzevrijheid portfolio	Keuzevrijheid onderwijsprogramma	Inbedding curriculum

